

I. Znalecký posudek v civilním právu České republiky

Účel příspěvku

Účelem tohoto příspěvku je poskytnout základní vhled do problematiky regulace znaleckého dokazování v civilním řízení soudním podle české právní úpravy.

Matrimoniální spory jsou vlastní jak kanonickému, tak civilnímu právu, proto se jeví nanejvýš vhodné pro účely srovnání předešlé úpravy v právu civilním. Tento příspěvek by se tak mohl stát prvním krokem avizovaného srovnání, které by mohlo vést k pojmenování styčných ploch obou regulací (civilní i kanonické) s tím, že by se oba systémy mohly vzájemně inspirovat přinejmenším v rovině řešení praktických problémů, které – s ohledem na předmět znaleckého dokazování – mohou být velmi podobné.

*JUDr. Zdeněk Kapitán, Ph.D.
prokurátor DCS v Brně*

ADNOTATIO IURISPRUDENTIAE OBSAH Č. XXI.

- I. Znalecký posudek v civilním právu České republiky*
- II. Promluva sv. Otce k Římské rotě z 25. 1. 1998*
- III. Problematika posouzení neschopnosti podle kán. 1095*
- IV. Zkoumání podstatných povinností manželství, které dosud zůstávají nedořešené: kán. 1095, 3 CIC*
- V. Svätý Tomáš Aqinský a II. vatikánský koncil*
- VI. Příklad rozhodnutí Římské roty ve věci neplatnosti manželství podle kán. 1095, 2° a 3°*
- VII. Komentář k instrukci Dignitas connubii, čl. 217-226*
- VIII. Informace ze soudní kanceláře*

1. Právní úprava znaleckého dokazování a postavení znalců

2.1. Platná civilněprocesní úprava

Relevantní výběr z platného občanského soudního řádu – zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění:

Provádění důkazů

§ 122

- (1) Dokazování provádí soud při jednání.
- (2) Je-li to účelné, může být o provedení důkazu dožádán jiný soud nebo předseda senátu může důkaz z pověření senátu provést mimo jednání. Účastníci mají právo být přítomni u takto prováděného dokazování. Jeho výsledky je třeba vždy při jednání sdělit.
- (3) Senát může vždy rozhodnout, aby provedené důkazy byly doplněny nebo před ním opakovány.

§ 123

Účastníci mají právo vyjádřit se k návrhům na důkazy a ke všem důkazům, které byly provedeny.

§ 124

Dokazování je třeba provádět tak, aby byla šetřena povinnost zachovávat mlčenlivost o utajovaných informacích chráněných zvláštním zákonem a jiná zákonem stanovená nebo státem uznávaná povinnost mlčenlivosti. V těchto případech lze provést výslech jen tehdy, jestliže vyslychaného

zprostil povinnosti mlčenlivosti příslušný orgán nebo ten, v jehož zájmu má tuto povinnost; přiměřeně to platí i tam, kde se provádí důkaz jinak než výsledkem.

Důkazní prostředky

§ 125

Za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Pokud není způsob provedení důkazu předepsán, určí jej soud.

§ 126

(1) Každá fyzická osoba, která není účastníkem řízení, je povinna dostavit se na předvolání k soudu a vypovídat jako svědek. Musí vypovědět pravdu a nic nezamlčovat. Výpověď může odepřít jen tehdy, kdyby jí způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým; o důvodnosti odepření výpovědi rozhoduje soud.

(2) Na počátku výslechu je třeba zjistit totožnost svědka a okolnosti, které mohou mít vliv na jeho věrohodnost. Dále je třeba poučit svědka o významu svědecké výpovědi, o jeho právech a povinnostech a o trestních následcích křivé výpovědi.

(3) Předseda senátu vyzve svědka, aby souvisle vyličil vše, co ví o předmětu výslechu. Klást otázky mají právo postupně předseda senátu, členové senátu, účastníci a znalci. Otázku položenou účastníkem nebo znalcem předseda senátu nepřipustí, jen jestliže nesouvisí s předmětem výslechu nebo naznačuje-li odpověď anebo je-li zejména předstíráním neprokázaných nebo nepravdivých skutečností klamavá; nepořizuje-li se o výpovědi záznam, uvede předseda senátu vždy v protokolu důvody, pro které otázka nebyla připuštěna.

(4) Fyzická osoba, která je statutárním orgánem právnické osoby (členem tohoto orgánu), může být vyslechnuta v řízení, jehož účastníkem je tato právnická osoba, jen podle § 131.

§ 127

(1) Závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ustanoví soud po slyšení účastníků znalce. Soud znalce vyslechně; znalci může také uložit, aby posudek vypracoval písemně. Je-li ustanoveno několik znalců, mohou podat společný posudek. Místo výslechu znalce může se soud v odůvodněných případech spokojit s písemným posudkem znalce.

(2) Znalecký posudek je možno také dát přezkoumat jiným znalcem, vědeckým ústavem nebo jinou institucí.

(3) Účastníkovi, popřípadě i někomu jinému, může předseda senátu uložit, aby se dostavil ke znalci, předložil mu potřebné předměty, podal mu nutná vysvětlení, podrobil se lékařskému vyšetření, popřípadě zkoušce krve, anebo aby něco vykonal nebo snášel, jestliže to je k podání znaleckého posudku třeba.

(4) Místo posudku znalce lze použít potvrzení nebo odborné vyjádření, o jejichž správnosti nemá soud pochybnosti. Za vydání potvrzení nebo odborného vyjádření náleží finanční úhrada, stanoví-li tak zvláštní předpis.

§ 128

Každý je povinen bezplatně na dotaz sdělit soudu skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí. Ustanovení § 139 odst. 3 tím není dotčeno. Odmítnout soudu sdělit tyto skutečnosti může jen ten, kdo by tak mohl učinit jako svědek podle § 126 odst. 1.

§ 129

(1) Důkaz listinou se provede tak, že ji nebo její část při jednání předseda senátu přečte nebo sdělí její obsah.

(2) Předseda senátu může uložit tomu, kdo má listinu potřebnou k důkazu, aby ji předložil, nebo ji opatří sám od jiného soudu, orgánu nebo právnické osoby.

§ 131

(1) Důkaz výsledkem účastníků může soud nařídít, jestliže dokazovanou skutečnost nelze prokázat jinak a jestliže s tím souhlasí účastník, který má být vyslechnut; to neplatí v řízeních uvedených v § 120 odst. 2 a v řízení o rozvod manželství nebo v řízení o zrušení, neplatnosti nebo neexistenci partnerství.

(2) Nařídí-li soud jako důkaz výslech účastníků, jsou účastníci povinni dostavit se k výslechu. Při svém výslechu mají vypovědět pravdu a nic nezamlčovat; o tom musí být poučeni.

- (3) Ustanovení § 126 odst. 3 se zde použije obdobně.

Hodnocení důkazů

§ 132

Důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.

§ 133

Skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka, jež připouští důkaz opaku, má soud za prokázanou, pokud v řízení nevyšel najevo opak.

§ 134

Listiny vydané soudy České republiky nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci, jakož i listiny, které jsou zvláštními předpisy prohlášeny za veřejné, potvrzují, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal, a není-li dokázán opak, i pravdivost toho, co je v nich osvědčeno nebo potvrzeno.

2.2. Výběr historických civilněprocesních úprav

2.2.1. Výběr ustanovení z občanského soudního řádu z roku 1950 – zákona č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád), v posledním platném znění:

§ 108

(1) Závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k němuž je třeba odborných znalostí, přibere soud zpravidla po slyšení účastníků jednoho nebo více znalců, aby podali posudek.

(2) Místo znalce původně přibraného může soud přibrat znalce jiného.

(3) Soud může také požádat příslušné úřady (orgány veřejné správy) nebo ústavy, aby podaly nebo přezkoumaly znalecký posudek.

§ 110

(1) Znalci lze uložit, aby posudek podal písemně.

(2) Několik znalců lze vyslechnout společně; znalci mohou podat společný posudek.

2.2.2. Výběr ustanovení z civilního řádu soudního z roku 1895 – zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), v posledním platném znění:

Důkaz znalci.

kdo vědu, umění nebo živnost, jejichž znalost jest podmínkou žádaného posudku, veřejně po živnostensku provozuje nebo k jejich provozování jest veřejně ustanoven nebo zmocněn, má vyhověti příkazu, jímž se určuje za znalce. Znalec může z týchž důvodů, které svědky opravňují odepřítí výpověď, žádati, aby byl zproštěn ustanovení za znalce, nebo odepřítí podání nálezu a posudku zcela nebo z části. Veřejní úředníci buďte kromě toho také tenkrát zproštěni, bylo-li jim jejich představenými ze služebních důvodů zapověděno, aby se dali použiti za znalce, nebo jsou-li zvláštními předpisy zproštěni povinnosti dáti se takto použiti.

Právní úprava postavení znalců Ustanovení znalců.

§ 351

Je-li třeba provést důkaz znalci, má rozhodující soud ustanovit jednoho neb několik znalců, jakmile byl slyšel strany o jejich osobě. Při tom buď přihlíženo, pokud zvláštní okolnosti nic jiného nevyžadují, především ke znalcům, kteří jsou veřejně ustanoveni pro posudky žádaného druhu.

Soud může místo znalce nebo znalců již ustanovených jmenovati jiné.

§ 353

1.3. Kdo jest veřejně ustanoven ku podávání posudků žádaného druhu, nebo

Páteř regulace postavení znalců tvoří jedinkrát novelizovaná právní úprava provedená zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, v platném znění. Z ní plynou následující principy: Znalec podle zákona by měl splňovat zvláštní kritéria odbornosti a nezávislosti. Znalecká činnost je činností za odměnu; podmínky přitom stanoví prováděcí vyhláška k zákonu (viz dále). Znalec má povinnost provést znalecký úkon ve lhůtě a za podmínek, které stanoví státní orgán, který jej ustanovil. Znalecká činnost má (s výjimkou kategorie dále sub C.) zvláštní formální pravidla – vedení znaleckého deníku, používání úředního razítka, kontrolní činnost krajských soudů.

Podle úpravy v uvedeném zákoně existují tři znalecké statusy:

A. Znalci zapsaní v seznamu znalců a tlumočníků

Znalce jmenuje ministr spravedlnosti, případně předsedové krajských soudů v rozsahu zmocnění ministra spravedlnosti. Znalci se přitom zapisují do seznamů vedených krajskými soudy s tím, že znalec je zapisován do seznamu toho krajského soudu, v jehož obvodu má trvalý pobyt; ústřední seznam znalců a tlumočníků vede Ministerstvo spravedlnosti.¹

B. Ústavy

Jedná se o společné označení pro:

- I. ústavy nebo jiná pracoviště specializovaná na znaleckou činnost,
- II. vědecké ústavy a vysoké školy.

Seznam ústavů vede Ministerstvo spravedlnosti pod názvem „Seznam ústavů kvalifikovaných pro znaleckou činnost“² v uvedených dvou skupinách; státní orgány jsou podle zákona povinny vyžadovat posudky především od ústavů uvedených ve skupině I (a to na úkor znalců – „jednotlivců“ podle bodu A.; reálně tak tomu není). Ústavy uvedené pod bodem II. plní své úkoly zejména v případech, kdy je třeba zvláštního vědeckého posouzení.

C. Znalci ad hoc

Jedná se o osoby jmenované státními orgány pro případ, že v daném oboru neexistuje znalec, nebo znalec v některé z předchozích skupin nemůže znalecký úkon provést (například pro podjatost, dlouhodobou nepřítomnost apod.), nebo by využití znalce v některé z předchozích skupin bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady. Taková osoba musí s ustanovením souhlasit a musí složit znalecký slib; do té doby nemůže znalecký úkon provést.

¹ Dostupný na [http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/\\$\\$SearchForm?OpenForm](http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/$$SearchForm?OpenForm).

² Viz na [http://datalot.justice.cz/justice/znust.nsf/\\$\\$Search?OpenForm](http://datalot.justice.cz/justice/znust.nsf/$$Search?OpenForm).

Pokud jde o podzákonou úpravu, ta je provedena vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, v platném znění. Z celé řady zpřesňujících pravidel provádějících zákonnou úpravu lze vyzdvihnout vedle úpravy náhrady nákladů znalců otázku náležitostí znaleckého posudku, jak jsou upraveny v § 13 odst. 2 vyhlášky. Podle ní má posudek tři části:

- a) **nález**, tj. popis zkoumaného materiálu, popřípadě jevů, souhrn skutečností, k nimž znalec při úkonu přihlížel,
- b) **posudek**, tj. výčet otázek, na které má znalec odpovědět, s odpověďmi na tyto otázky,
- c) **znaleckou doložku**, tj. označení seznamu, v němž je znalec zapsán, označení oboru, v němž je oprávněn podávat posudky, a číslo položky, pod kterou je úkon zapsán ve znaleckém deníku.

3. Komentář k civilněprocesní úpravě

Pro současnou civilněprocesní úpravu znaleckého dokazování platí následující zásady:

1. **znalecký posudek nepředstavuje prostředek se zvláštní důkazní hodnotou, a znalec je ustanovován pouze k posouzení odborné otázky,**
2. **znalce jmenuje soud,**
3. **jmenování znalce předchází slyšení účastníků,**
4. **znalecký posudek se podává v zásadě ústně (resp. znalec by měl být slyšen),**
5. **každému může být uložena povinnost součinnosti se znalcem.**

Soubor shora uvedených pravidel vyplývá jednak z výslovné úpravy v § 127 o. s. ř., ale také ze systematického výkladu úpravy dokazování v o. s. ř. Praxe znaleckého dokazování však dosvědčuje, že aplikace těchto zásad v reálných podmínkách je komplikovanější, než by se mohlo zdát. Následující poznámky se proto pokusí právě o reflexi některých praktických otázek s přihlédnutím k postojům nauky a judikatury.

Ad 1. Zásada, podle které má znalecký důkaz stejnou důkazní hodnotu jako důkazy ostatní,³ je zásadou tradiční a lze ji v podmínkách českého práva vysledovat i historicky. Jediné specifické postavení zaujímají pouze veřejné listiny (jimiž však nejsou znalecké posudky), jak jsou definovány ustanovením § 134 o. s. ř.; pro ně platí vyvratitelná domněnka správnosti.

I. Obecně k pravidlu volného hodnocení důkazů

Z obsahu pravidla vyjádřeného v § 132 o. s. ř. plyne, že soud hodnotí důkazy podle své úvahy, a to každý jednotlivě a všechny ve vzájemné souvislosti. Neexistuje tedy žádné specifické pravidlo pro dokazování znalecké. Je nepochybné, že hodnocení výsledku jakéhokoliv znaleckého posudku různými soudy, ale i osobami v různém procesním postavení se může lišit. Právo nezakládá žádnou záruku objektivně

³ Viz k tomu také rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek vydávané Nejvyšším soudem ČSSR, Nejvyšším soudem ČSR a Nejvyšším soudem SSR pod č. 4 z roku 1969.

správného a spravedlivého posouzení důkazů. Ani ústavněprávní garance práva na spravedlivý proces (podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod či podle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod) neobsahuje žádné oprávnění na „správnou“ interpretační variantu práva či hodnocení důkazů; předmětem ústavněprávní záruky je – lapidárně řečeno – zajištění rovných podmínek stran přispět k výsledku řízení. To zahrnuje především právo (a současně i povinnost) stran navrhnout důkazy⁴ a právo se ke všem navrhovaným a provedeným důkazům vyjádřit.⁵ Soud přitom při hodnocení důkazů nemůže postupovat selektivně – je třeba, aby důkazy navrhované stranami provedl, nebo – pokud je neprovede – aby zdůvodnil, proč tak učinil (například z důvodu absence vypovídací hodnoty důkazů ve vztahu ke tvrzením účastníků, s ohledem na nevypovídající obsah důkazů apod.).⁶ V rámci formálního uzavření dokazování by soud měl také zhodnotit, jak vyřešil (případný) rozpor mezi důkazy a proč; opět neexistuje povinnost takovýto rozpor vyřešit určitým způsobem (například preferencí většího počtu důkazů podporujících určité tvrzení před menšinou důkazů podporujících tvrzení jiné).⁷

II. Specifika hodnocení znaleckého dokazování

Ačkoliv z hlediska hierarchického neexistují mezi jednotlivými důkazními prostředky rozdíly, nelze přesto upřít znaleckým posudkům (resp. obecně znaleckému dokazování) určitá specifika; právě tato specifika reflektoval i československý Nejvyšší soud, který v minulosti zdůraznil, že „soud se musí zabývat tím, zda posudek znalce má všechny formální náležitosti, tedy zda závěry uvedené ve vlastním posudku jsou náležitě odůvodněny a zda jsou podloženy obsahem nálezu, zda znalec vyčerpал úkol v rozsahu, jak mu byl zadán, zda přihlédl ke všem skutečnostem, s nimiž se měl vypořádat, zda jeho závěry jsou podloženy výsledky řízení a nejsou v rozporu s výsledky ostatních provedených důkazů. Soud však nemůže přezkoumávat věcnou správnost odborných závěrů znalce, neboť k tomu soudci nemají odborné znalosti anebo je nemají v takové míře, aby mohli toto přezkoumání zodpovědně učinit. To však neznamená, že je soud vázán znaleckým posudkem, že jej musí bez dalšího převzít. Pokud soud má pochybnosti o věcné správnosti znaleckého posudku, nemůže jej nahradit vlastním názorem, nýbrž musí znalci uložit, aby podal vysvětlení, posudek doplnil nebo jinak odstranil jeho nedostatky, popřípadě vypracoval nový posudek, nebo musí ustanovit jiného znalce, aby věc znovu posoudil a vyjádřil se ke správnosti již podaného posudku.“⁸

Zůstává otázkou, zda má soud znalce ustanovit, pokud sám má potřebné odborné znalosti. Jistě se lze ptát, kde se nachází hranice mezi obecným poznáním určitého odborného problému a jeho ryze odborným posouzením; odpověď se přirozeně odvíjí od sociokulturních okolností situace, mění se různými způsoby rovněž v čase (v důsledku růstu vzdělanosti na straně jedné, ale také v důsledku nárůstu sumy poznání na straně druhé) a záleží též na individuálních schopnostech soudce (na jeho formálním i neformálním vzdělání). Nauka v tomto ohledu zaujímá stanovisko, že znalec by měl být jmenován vždy, i když soud má odpovídající

⁴ Viz § 120 odst. 1 o. s. ř.

⁵ Viz § 123 o. s. ř.

⁶ Viz náleží Ústavního soudu publikovaný pod č. 76 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 8, strana 231.

⁷ K interpretaci ústavněprávních garancí dokazování viz obšírněji například náleží Ústavního soudu publikovaný pod č. 49 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 2, strana 87 a následující.

⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek vydávané Nejvyšším soudem ČSSR, Nejvyšším soudem ČSR a Nejvyšším soudem SSR pod č. 1 z roku 1981.

odborné znalosti (tento postoj podporuje i výše uvedený judikát); toto stanovisko přitom opírá o argument, že v opačném případě by se jednalo o subjektivní hodnocení, které by zbavilo ostatní subjekty řízení možnosti hodnotit a případně zpochybnit znalecký posudek spolu s ostatními provedenými důkazy.⁹

Jak plyne z citace prve uvedeného judikátu, vyjádřil se nejvyšší soud také k otázce formálních náležitostí znaleckého posudku. Je třeba zdůraznit, že právní úprava (o. s. ř., zákon č. 36/1967 Sb. a vyhláška č. 37/1967 Sb.) ve svém souhrnu upravují pouze nejelementárnější pravidla struktury posudku a jeho formální stránky.¹⁰ Nestanoví však žádná podrobnější pravidla pro formálně-obsahovou a obsahovou stránku znaleckých posudků – výslovná zákonná úprava pouze hovoří o tom, že orgán, který posudek zadává, vymezí ve svém opatření jeho úkol, podle okolností případu též formou otázek tak, aby se znalec zabýval jen takovými skutečnostmi, k jejichž posouzení je třeba jeho odborných znalostí.¹¹ Konkrétní způsob vymezení úkolu ani struktura a zaměření otázek však předmětem úpravy není – to lze přirozeně odůvodnit tím, že spektrum oborů, v němž je třeba znát názor znalce, je tak široké, že dost dobře nelze univerzálně stanovit pravidlo pro to, co má typové posudek obsahovat a k čemu se má vyjádřit. Nutnosti přítomnosti všech náležitostí posudku, o nichž je zmínka ve výše citovaném rozhodnutí, nelze vnímat absolutně, avšak v souvislostech posuzovaného případu, a to zejména proto, že soud, byť je soudem na špici hierarchie soudní soustavy, netvoří závazná pravidla a nemůže nahrazovat bez dalšího absentující právní úpravu.

Bezpochyby lze učinit závěr, že záleží a priori na „zadání“, které soud učiní při ustanovení znalce. Pouze to se může stát měřítkem jak pro hodnocení znalce posudku, tak pro (zpětné) posouzení, zda soud při hodnocení takového důkazu postupoval podle pravidel volného hodnocení důkazů, jak byla zmíněna výše sub I. (například v řízení o opravném prostředku).

Další zásadní otázkou je, jak důkazně hodnotit nesouladné závěry více znalců. I v tomto případě je třeba vycházet z toho, že neexistuje hierarchie mezi důkazy a samotné formální znaky jednoho posudku neupřednostňují tento posudek před jinými – například znalecký posudek odborníka s vyšší vědeckou hodností nemá vyšší hodnotu než znalecký posudek odborníka s vědeckou hodností nižší.

Fakt, že tento problém není problémem novým, dosvědčuje letitá judikatura: „Pokud má soud při rozhodování k dispozici dva znalecké posudky s rozdílnými závěry o stejné otázce, musí je zhodnotit v tom smyslu, který z nich a z jakých důvodů vezme jako podklad svého rozhodnutí a z jakých důvodů nevychází ze závěru druhého znaleckého posudku; pro tuto úvahu je potřeba vyslechnout oba znalce. Pokud by ani takto nebylo možno odstranit rozpory v závěrech znaleckých posudků, je nutno nechat tyto závěry přezkoumat jiným znalcem, vědeckých ústavem, nebo jinou institucí.“¹² I v tomto případě se jedná o návod postupu, nikoliv o absolutní pravidlo. Vzhledem k tomu, že ze zákona neplyne povinnost,

⁹ Viz k tomu Winterová in Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. 5. vydání. Praha: Linde, 2008. Str. 264.

¹⁰ Zejména úpravu formální podoby posudku podle shora zmíněného § 13 vyhlášky č. 37/1967 Sb. a podle § 13 zákona č. 36/1967 Sb.: *Podává-li znalec posudek písemně, je povinen každé jeho vyhotovení podepsat a připojit otisk pečeti; stejnou povinnost má tlumočnick u ověřovaných překladů.*

¹¹ Tak § 13 odst. 1 vyhlášky č. 37/1967 Sb.

¹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek vydávané Nejvyšším soudem ČSSR, Nejvyšším soudem ČSR a Nejvyšším soudem SSR pod č. 45 z roku 1984.

nýbrž pouze možnost vypracování revizního znaleckého posudku,¹³ nelze eventuelní nesprávnost právního názoru soudu v řízení o opravném prostředku napadat právě s odůvodněním, že soud měl ustanovit znalce pro zpracování revizního znaleckého posudku.

Diskutovanou otázkou je rovněž jazyková podoba vyjádření závěrů znalce. Poměrně snadná je situace v exaktních vědách, pokud činnost znalce hodnotí okolnosti, jež jsou předmětem výpočtu či měření za situace, kdy jsou proměnné jasně definovány. S růstem počtu jasně nedefinovaných proměnných a zejména v oborech, kde neexistují naprosto exaktní metody práce, však problémů přibývá; to platí zejména pro vědy společenské. Praktickým projevem pak je míra potenciality, se kterou se znalci vyjadřují ke znaleckému úkolu. Výsledkem jsou pak závěry znalce pracující s používáním kondicionálu či nejednoznačných odpovědí (*...lze se domnívat..., ...lze připustit..., ...mohlo by se jednat o... apod.*). Tento problém je diskutován mezi samotnými znalci a nelze jej uspokojivě vyřešit ani v rámci jednoho oboru, natož obecně.¹⁴

Jako příčinu tohoto stavu lze analyzovat tři okolnosti:

- a) **Nesprávnost zadání znaleckého úkolu.** Tento problém může vzniknout buď laxnostní přístupu soudu, nebo v důsledku nedostatečného poznání problému; zcela přirozeně lze namítat, že soud právě z důvodů nutnosti odborného posouzení ustanovuje znalce, proč by se tedy při zadání měl vyjadřovat správně. Nicméně vlastní praktická zkušenost autora svědčí o tom, že zadání znaleckého úkolu často nevystihuje věcnou podstatu problému, který je předmětem právního posouzení (soud se sice vyjádří při stanovení úkolu neodborně, ale nezeptá se na podstatné okolnosti), nebo se naopak často pokouší – bez dostatečné odborné znalosti – o popis znaleckého úkolu odbornou terminologií; v obou případech se tak může stát, že je znalec dotazován na něco, co de iure soud ani nezajímá. Tento typový problém nelze odstranit jinak než vzájemnou komunikací a vzděláním – na jedné straně znalci by měli zvyšovat své právní vědomí a naopak právníci by měli pěstovat své širší odborné vědomí o problémech, které jsou předmětem jejich právního hodnocení. Vedlejším produktem takového přístupu pak může být i to, že právníci – často trpící představou, že všemu rozumějí¹⁵ – nebudou zasahovat do oblasti navýsost odborné a naopak že znalci se nebudou pokoušet predestinovat právní hodnocení skutkového stavu, jež může být ovlivněno celou řadou interdisciplinárních právních vazeb.
- b) **Nemožnost jednoznačné odpovědi z příčin spočívajících v povaze hodnoceného problému.** Tu může způsobit například nedostatek podkladů pro znalecké hodnocení, který nelze odstranit, neurčitost či nejasnost proměnných, nedokonalost odborného poznání apod. Uvedené příčiny fakticky způsobují nemožnost znalce podat jednoznačné vyjádření. Soud pak o to více musí dbát na pečlivé posouzení výsledků znaleckého dokazování ve světle ostatních důkazních prostředků, jak bylo naznačeno výše.

¹³ Srov. výše citovaný § 127 odst. 2 o. s. ř.

¹⁴ Viz *Valeška, J.*: Problematika kategorických a pravděpodobnostních závěrů znaleckých posudků. Bulletin advokacie č. 3/1995, str. 3 a následující. Zde je uvedena na příkladu grafologie celá řada tuzemských i zahraničních odborných názorů ve vztahu ke stupňům verbálního vyjádření nekategorických závěrů.

¹⁵ K tomu konkrétní případ viz in *Novák, T.*: Nad soudními znaleckými posudky z oboru psychologie – některé zkušenosti a úvahy inspirující právní praxi. Bulletin advokacie č. 8/2000. str. 45 a násl.

- c) **Nesprávnost činnosti znalce.** Jedná se o případy, kdy nenastala ani jedna z variant uvedených výše. Banálním problémem je situace, kdy se jedná pouze o stylistické zakolísání a znalec se jen nejasně vyjádřil, přestože je z obsahu a zejména z popisu provedeného zkoumání zřejmé, že výsledek jeho činnosti jednoznačný závěr dovoluje. Horší situace nastává, pokud ani z obsahu nálezu neplyne jednoznačný podklad pro posudek, resp. pro znalecký závěr. Existují se případy, kdy ani není zřejmé, co přesně znalec při svém zkoumání zjišťoval a jakými metodami k závěru dospěl.¹⁶ Byť se v takovém případě jedná o pochybení znalce, je na soudu, aby odstranil tento stav – právě tomuto účelu má sloužit v prvé řadě slyšení znalce.

Ad 2. Tato zásada patří snad mezi nejkontroverznější ze všech prezentovaných zásad. Autor tohoto příspěvku sdílí názor, že soudy často nahrazují plnění svých zákonných úkolů právě přenosem „odpovědnosti“ za výsledek řešení věci na znalce.¹⁷ Nelze zpochybňovat, že posouzení odborné stránky věci náleží znalci (jak ostatně potvrzuje i prve zmíněný judikát výše sub ad 1. bod II.). To ostatně plyne z úpravy současné, tak dřívější – znalec se má vyjádřit k odborné stránce skutečnosti, nikoliv k právnímu hodnocení.¹⁸ Ani tato tendence zcela jistě není tendencí novou, neboť i na ni reaguje již starší judikatura: „Soud není vázán právním posouzením věci účastníky řízení. Nemůže také přesunout těžiště právního posouzení na jiný orgán, k projednání věci nepřislušný, nebo na znalce. I když například znalecký posudek obsahuje ve svých závěrech hodnocení o tom, co jím má být objasněno, jde tu přece jen vždy o hodnocení skutkové, jehož podkladem je důkladná, všestranná a objektivní analýza znalcem zkoumaných skutečností, nikoliv však i právní hodnocení.“¹⁹

Ne nepodstatnou okolností, která potvrzuje nesprávnost tendence v ukládání úkolů znalcům, je i rozsah oborů, pro něž jsou znalci jmenováni. V seznamu znalců lze například najít odborníky pro „evropské patentové právo“ či „mezinárodní právo soukromé“. Tento přístup je však odborným nonsensem. V okamžiku, kdy se v názvu oboru znalecké činnosti objeví slovo „právo“, dochází k popření tisíce let římskoprávní tradicí proklamované maximy *curia iura novit*. Právo má znát soud, nikoliv znalec, byť jde o právní úpravu sebekomplikovanější či v aplikační praxi soudů sebede méně frekventovanou.

Je nepochybné, že velmi často výsledek znaleckého dokazování bezprostředně predestinuje právní hodnocení skutku (typicky při posuzování stavu z hlediska psychologického a psychiatrického), ale tato okolnost sama o sobě nemůže způsobit, aby dokazování s využitím spektra důkazních prostředků bylo nahrazeno pouze činností znalce; znalec by tak fakticky nahradil svou činností soud. Stejně tak okolnost, že podstata skutkového stavu je prakticky ověřitelná jen těžko dostupnými přímými důkazy, nemůže omluvit přenos odpovědnosti za dokazování a právní hodnocení na znalce. I v této oblasti, stejně jak bylo podrobněji prezentováno výše sub ad 1., závisí na obsahu zadání znaleckého úkolu soudem. Již sama formulace otázek znalci (nebo jiná forma vymezení znaleckého posudku) by neměla v sobě zahrnovat jednoznačnou

¹⁶ K těmto případům viz ibidem.

¹⁷ Viz k tomu například Sokol, T.: Justice v rukou znalců. Dostupné na <http://blog.aktualne.centrum.cz/blog/tomas-sokol.php?itemid=5537>.

¹⁸ Viz § 127 odst. 1 první věta o. s. ř. a § 108 odst. 1 o. s. ř. z roku 1950.

¹⁹ Nejvyšší soud o občanském soudním řízení a řízení před státním notářstvím (Sborník směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení praxe pléna a presidia Nejvyššího soudu 1965 – 1967). Praha: SEVT, 1974. Str. 100.

spojitost mezi výsledkem (závěrem) činnosti znalce a právním hodnocením posuzovaného skutkového stavu.

Ad 3. Tato na první pohled jasná a jednoznačná zásada má určitá úskalí. Znalci neposkytují své „služby“ pouze soudům, ale mohou své odborné kapacity poskytovat také fyzickým a právníckým osobám.²⁰

Není výjimečnou situací, že účastníci řízení předkládají soudu odborné vyjádření, které je zpracováno osobou, která není vůbec znalcem ve smyslu kapitoly 2.3., nebo znalcem formálně je, ale cílem takového odborného vyjádření je snaha o důkazní podporu pro vlastní skutková tvrzení v řízení. Předkládání odborných vyjádření účastníky řízení je v praxi spojeno často s tím, že je se jedná o „posudek“ vypracovaný podle zadání strany a o jeho objektivitě mohou existovat důvodné pochybnosti.

Podle právní úpravy je však třeba si uvědomit, že takový „posudek“, resp. odborné vyjádření není znaleckým posudkem, na který by se aplikovala úprava dokazování znalcem podle § 127 o. s. ř. – přinejmenším proto, že nelze splnit podmínky předepsané první větou § 127 odst. 1 o. s. ř. (tj. slyšení stran a následující ustanovení soudem). V takovém případě se pro provedení takového posudku používá ustanovení o provedení důkazu „běžnou“ listinou podle § 129 odst. 1 o. s. ř.

Zákon však přece dává v § 127 odst. 4 o. s. ř. určitou možnost znalecký posudek v užším slova smyslu nahradit výše uvedeným odborným vyjádřením, a to za předpokladu, že soud nemá o jeho správnosti pochybnost. Splnění tohoto předpokladu je však plně v kompetenci soudu v rozsahu oprávnění k volnému hodnocení důkazů, jak je uvedeno výše sub ad 1. Nutno však zdůraznit, že při použití odborného vyjádření se jedná o situaci, kdy soud nemá povinnost ustanovit znalce, ač by jinak tuto povinnost měl. K takovému vyjádření se však podle nauky přistupuje rovněž pouze jako k důkazu listinou.²¹

Ad 4. Podle další shora uvedené zásady by před ustanovením znalce měli být slyšeni účastníci. Podle autorovy osobní zkušenosti ze spisové dokumentace soudů však soudy tuto zákonnou povinnost často neplní. Následky nesplnění povinnosti slyšet účastníky je třeba posuzovat s ohledem na to, co by mělo být předmětem takového slyšení. Platná právní úprava nestanoví, co by mělo být předmětem slyšení. Historickým výkladem²² lze dovozovat, že by se účastníci měli vyjádřit k osobě znalce tak, aby soud předešel zejména případné námitce podjatosti (vyloučení) znalce. Akceptujeme-li tento závěr, pak nemusí absence slyšení stran před ustanovením znalce vyvolat nezhojitelný nedostatek ve vedení řízení – námitku podjatosti lze vznést i později. Přece však lze předchozí slyšení doporučit, poněvadž případná námitka podjatosti znalce po zpracování znaleckého posudku, resp. po slyšení znalce může být účelově vedena snahou zpochybnit znalce, který podává znalecké stanovisko nevyhovující procesní potřebě účastníka řízení.

V praxi soudů se (rovněž podle osobní zkušenosti autorovy) objevuje v některých případech naopak vyšší předvídatost některých soudů, které před ustanovením znalce

²⁰ Viz § 1 odst. 2 zákona č. 36/1967 Sb.

²¹ Viz k tomu *Winterová*, ibidem, str. 266; podle ní se jedná o ustanovení, které bylo kritizováno už v době jeho včlenění do o. s. ř. novelou provedenou zákonem č. 49/1973 Sb., byť v podobě, která byla dalšími novelizacemi dále modifikována. Podstata kritiky přitom spočívá v možnosti snazšího zpochybnění ve srovnání se znaleckým posudkem.

²² Srov. první větu § 351 c. ř. s.

vyžadují vyjádření účastníků nejen k osobě znalce, ale také k obsahu zadání znaleckého úkolu. Soud tím jednak účastníky řízení zainteresovává do výsledku znaleckého dokazování, jednak předchází odůvodněnosti námitek o úplnosti a správnosti zadání znaleckého úkolu. Takovou praxi lze jen doporučit.

Ad 5. Zákonná úprava počítá podle svého doslovného textu s tím, že znalecký posudek se podává ústně; i tento přístup je historicky podmíněn.²³ Z hlediska praktického lze však vysledovat tendenci poněkud jinou. Pravidlem je písemné vypracování posudku a slyšení znalce je pak spíše věcí reinterpretace výsledků, k nimž znalec dospěl. Nutnost slyšet znalce je však velmi důležitou součástí garancí správnosti dokazování – při slyšení znalce mohou strany využít svého práva vyjádřit se ke znaleckému důkazu a odstranit (či potvrdit) tak své pochybnosti, slyšení rovněž může být prostředkem odstranění rozporů, které byly shora popsány u poznámek týkajících se hodnocení znaleckého dokazování sub ad 1. bod II. S ohledem na tyto důvody nelze doporučit, aby soud využil – byť výjimečné – zákonné možnosti a od slyšení znalce ve smyslu čtvrté věty § 127 odst. 1 o. s. ř. upustil.

Ad 6. Tato zásada nevyžaduje v souvislostech tohoto příspěvku žádné specifické hodnocení z hlediska civilně-procesního, ale spíše pro srovnání s procesem kanonickým. Soudy států – na rozdíl od soudů církevních – mají relativně efektivní donucovací prostředek k tomu, aby byla znalci poskytnuta součinnost, bez níž je často dosažení relevantního znaleckého závěru prakticky nemožné, nebo přinejmenším výrazně ztíženo.

4. Závěrečné poznámky

Z obsahu tohoto příspěvku lze snad pro účely srovnání s kanonicko-právní úpravou vyzdvihnout následující okolnosti:

- 1. Základem pro správné znalecké dokazování je kvalitní zadání znaleckého úkolu; jeho absence zakládá jednak nebezpečí nenaplnění účelu řízení, ale také potenciální nepravidelnosti v řízení, které mohou být předmětem námitek v opravných řízeních.**
- 2. Znalec by se měl vyjadřovat ve znaleckém posudku (v závěrech) jasně a jednoznačně, připouští-li to povaha věci. Přitom by měl uvést popis způsobu zjištění hodnocené materie včetně metod, které pro zpracování posudku využil.**
- 3. Znalecká činnost nemůže nahrazovat právní hodnocení skutkového stavu.**
- 4. Odpovědnost za kvalitu činnosti znalce nese soud.**
- 5. Znalec má – díky možnost využít donucovacích opatření státu – zajištěnu kooperaci osob, jichž je ke znalecké činnosti třeba.**

---

²³ Tak srov. výše uvedenou úpravu v c. ř. s. (kde je pochopitelná s ohledem na charakter znalecké činnosti na začátku druhé poloviny 19. století), tak v o. s. ř. z roku 1950.